

Φύλο και Ιστορία

Ενότητα 7: Αναμορφώνοντας την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά:
το παράδειγμα της μαγείας και της σεξουαλικής παραβατικότητας

Ανδρονίκη Διαλέτη

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τμήμα: Ιστορίας, Αρχαιολογίας, Κοινωνικής
Ανθρωπολογίας

Σκοποί ενότητας

Σε αυτή την ενότητα θα επιχειρήσουμε να ανιχνεύσουμε ποια υπήρξε η στάση αφενός των κοσμικών και εκκλησιαστικών αρχών και αφετέρου των πρώιμων νεότερων αστικών και αγροτικών κοινοτήτων απέναντι σε φαινόμενα παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς, όπως η μαγεία και ποικίλες μορφές γυναικείας και ανδρικής σεξουαλικής παραβατικότητας (όπως η μοιχεία, η πορνεία και οι ομοφυλοφιλικές πρακτικές). Θα εξετάσουμε τις «λόγιες» και «λαϊκές» αντιλήψεις απέναντι σε αυτά τα φαινόμενα, στρέφοντας ιδιαίτερα την προσοχή μας στα μεταρρυθμιστικά προγράμματα κοινωνικής αναμόρφωσης και ηθικής πειθάρχησης και στη δράση των κοσμικών και εκκλησιαστικών δικαστηρίων κυρίως απέναντι στη γυναικεία αποκλίνουσα συμπεριφορά. Θα εντοπίσουμε συγκλίσεις και αποκλίσεις στις κυρίαρχες τάσεις μεταξύ αστικού και αγροτικού χώρου, Καθολικού και Προτεσταντικού κόσμου. Ιδιαίτερο βάρος θα δοθεί στις έμφυλες διαστάσεις της μαγείας και στο ιδιαίτερα πλούσιο φάσμα ιστοριογραφικών ερμηνειών που έχουν προταθεί σχετικά με το κυνήγι των μαγισσών.

Περιεχόμενα ενότητας 1/3

- Το κυνήγι των μαγισσών
- Σεξουαλική παραβατικότητα
- Οι μάγισσες ως σύμβολα της γυναικείας «αχαλίνωτης» σεξουαλικότητας
- Οι δαιμονικές συναθροίσεις των μαγισσών, γνωστές ως «Σάββατα» (*Sabbath*)
- Δαιμονική βρεφοκτονία
- Το «αισχρό φιλί»
- Μάγισσες προκαλούν χαλαζόπτωση
- Η «μοχθηρή» γυναικεία φροντίδα
- Ο περίφημος «κυνηγός μαγισσών» Matthew Hopkins παρακολουθεί τα υποψήφια θύματά του
- Βασανισμός και θανάτωση μαγισσών
- Δαιμονικό ζώο με μορφή χοίρου κατασπαράζει βρέφος υπό την επίβλεψη/ανοχή γυναίκας/μάγισσας , παραπέμποντας στην παραδοσιακή σύνδεση μαγείας και παιδοκτονίας

Περιεχόμενα ενότητας 2/3

- Στερεοτυπικές απεικονίσεις της «άπληστης πόρνης»
- Ο Γανυμήδης ως σύμβολο του ανδρικού ομοερωτισμού
- Ομοερωτικές συνδηλώσεις
- Θανάτωση στην πυρά για το αμάρτημα της σοδομίας
- Γιατί οι μάγισσες είναι γυναίκες... και οι γυναίκες μάγισσες...
- Η μαγεία στη λογοτεχνία
- Το συμβόλαιο των μαγισσών με τον διάβολο στα δαιμονολογικά εγχειρίδια
- Οι χοροί των *Σαββάτων*...
- Η μαγεία ενώπιον του νόμου
- Ενδυματολογική οριοθέτηση της ηθικής
- Χωρική οριοθέτηση της ηθικής
- Διασχίζοντας τα έμφυλα όρια: γυναικεία παρενδυσία

Περιεχόμενα ενότητας 3/3

- Η σεξουαλική συμπεριφορά έρχεται στο επίκεντρο της κοσμικής και θρησκευτικής δικαιοσύνης την εποχή των θρησκευτικών Μεταρρυθμίσεων
- Ιδιαίτερα αυστηρή υπήρξε η επιτήρηση κοινωνικά ευάλωτων ομάδων όπως οι υπηρέτριες
- Οι περιορισμοί στις συναναστροφές μεταξύ διαφορετικών θρησκειών θα αυξηθούν από τον 15ο αιώνα και κυρίως κατά την περίοδο των θρησκευτικών Μεταρρυθμίσεων
- Προτεινόμενη Βιβλιογραφία

Αναμορφώνοντας την παρεκκλίνουσα
συμπεριφορά:
το παράδειγμα της μαγείας και της
σεξουαλικής παραβατικότητας

Το κυνήγι των μαγισσών

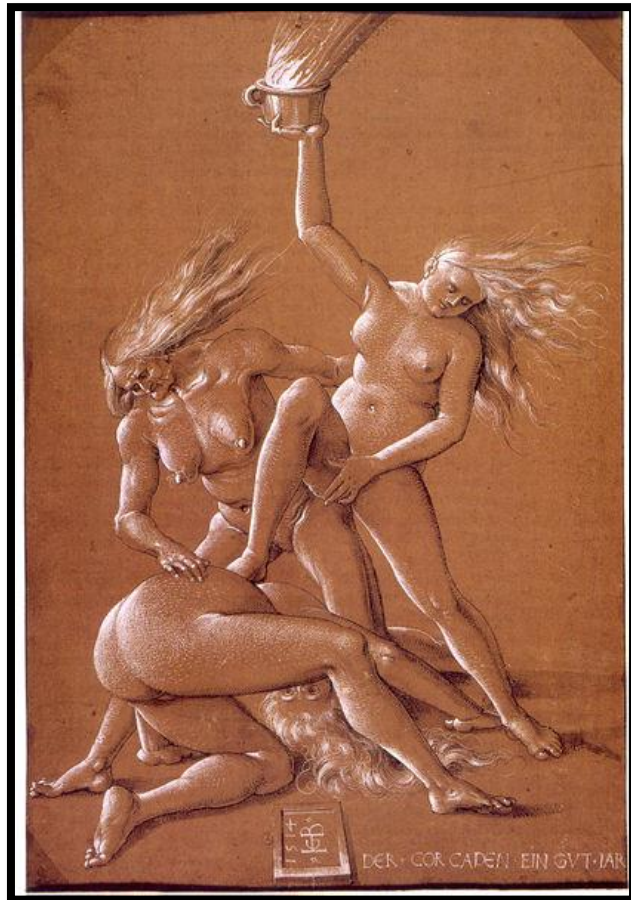
- Αναζητώντας τις αιτίες: ιστοριογραφικές προσεγγίσεις στο κυνήγι των μαγισσών.
- Θηλυκοποιώντας και δαιμονοποιώντας τη μαγεία: το παράδειγμα του *Malleus Maleficarum* (1487).
- Δαιμονικές συνουσίες, θανατώσεις βρεφών, ιεροσυλίες, χοροί και τραγούδια: κατασκευάζοντας το Σάββατο (*Sabbath*).
- Δαμάζοντας το μεταφυσικό: ερωτική, ιατρική και μαύρη μαγεία.
- Ενώπιον του νόμου: η μαγεία στα κοσμικά και εκκλησιαστικά δικαστήρια.
- Κατασκευάζοντας τη μάγισσα: ανυπότακτη, περιθωριακή ή απλά γυναίκα;
- Μελετώντας την εξαίρεση: ο άνδρας μάγος.

Σεξουαλική παραβατικότητα

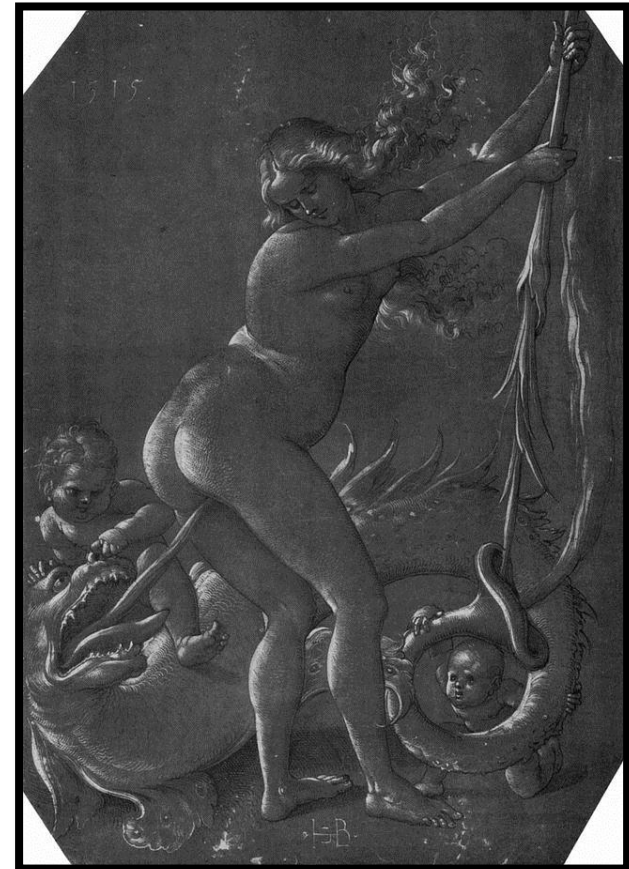
- Μοιχεία, πορνεία, σοδομία, αιμομιξία, διγαμία, διακόρευση: συνέχειες και ρήξεις με το μεσαιωνικό παρελθόν.
- Η σεξουαλική παραβατικότητα ενώπιον του νόμου: κοσμικά και εκκλησιαστικά δικαστήρια.
- Αναζητώντας την αγνότητα στην Ευρώπη της Μεταρρύθμισης.
- Εταίρες και κοινές πόρνες: λόγοι και πρακτικές.
- Ιδρυματοποιώντας την παρεκκλίνουσα γυναικεία συμπεριφορά.

Οι μάγισσες ως σύμβολα της γυναικείας «αχαλίνωτης» σεξουαλικότητας

Hans Baldung, Μάγισσες (1514)

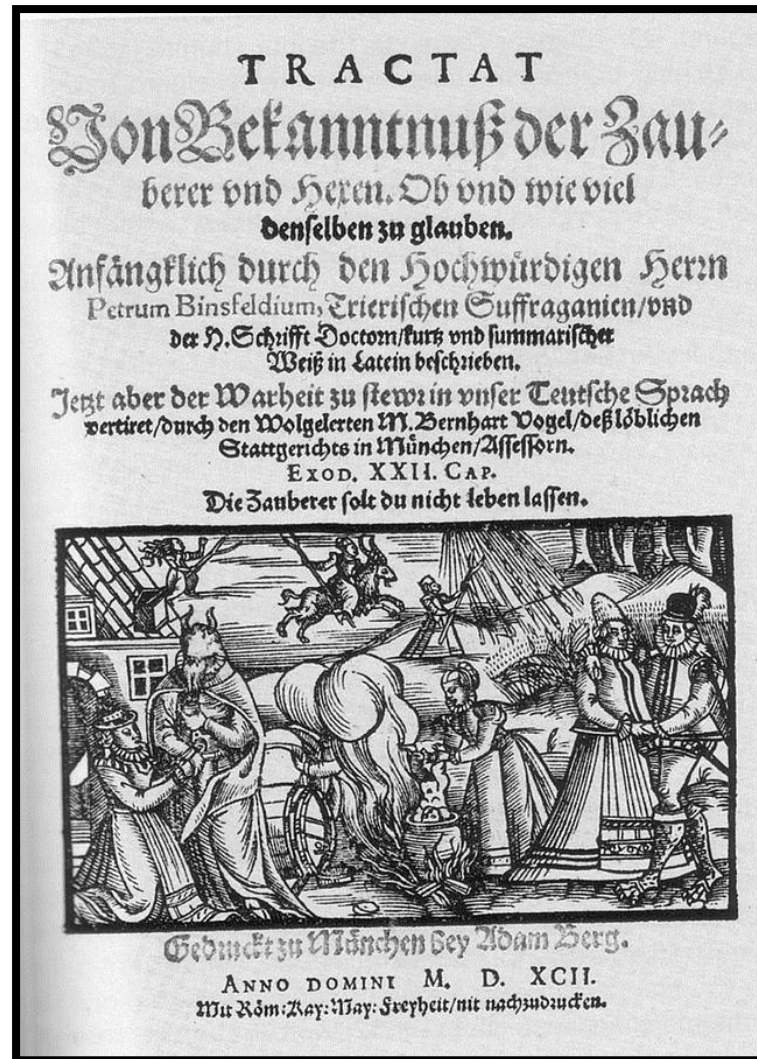
Hans Baldung, Μάγισσα με
δράκο (1510)

Οι δαιμονικές συναθροίσεις των μαγισσών, γνωστές
ως «Σάββατα» (*Sabbath*):
Hans Baldung, Μάγισσες (1508)

Δαιμονική βρεφοκτονία: από το εξώφυλλο
γερμανικής μετάφρασης του Peter Binsfeld, *Tractatus
de confessionibus maleficorum et sagarum* (1602)

Το «αισχρό φιλί»:
μάγισσες δηλώνουν υποταγή στον διάβολο:
Francesco Maria Guazzo, *Compendium Maleficarum*
(1608)

Μάγισσες προκαλούν χαλαζόπτωση:
Ulrich Molitor, *De lamiis et phitonicis mulieribus*
(1489)

Η «μοχθηρή» γυναικεία φροντίδα:
Μάγισσα ταΐζει οικόσιτα δαιμόνια, Αγγλία π. 1580

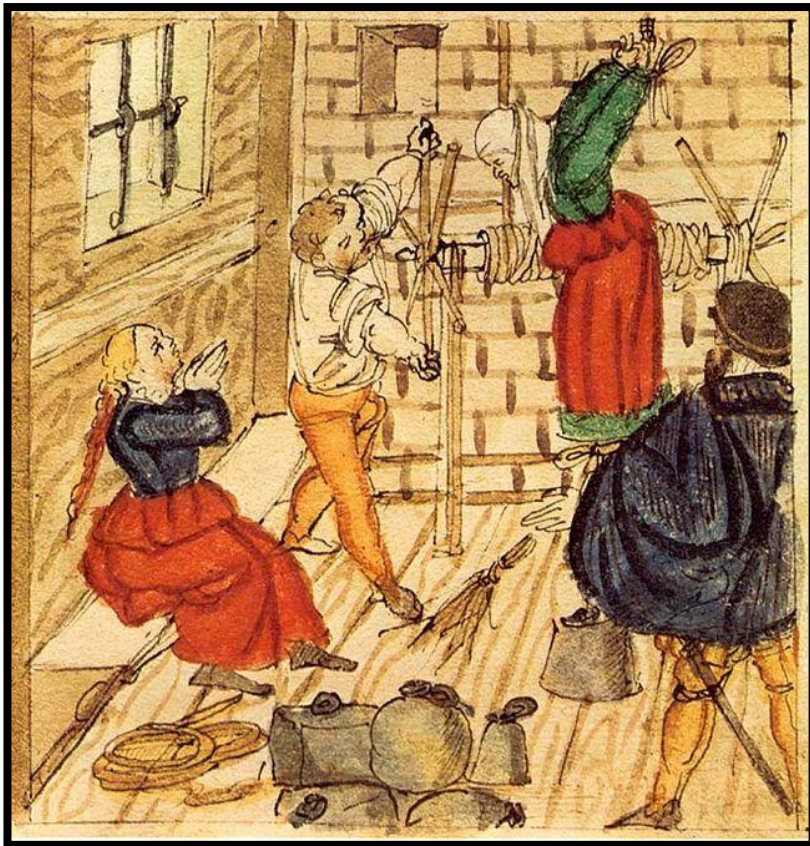

Ο περίφημος «κυνηγός μαγισσών» Matthew Hopkins
παρακολουθεί τα υποψήφια θύματά του:
Matthew Hopkins, *The Discovery of Witches* (1647)

Βασανισμός και θανάτωση μαγισσών: συλλογή Wickiana, Ζυρίχη

Βασανισμός (ανώνυμο, 1577)

Πυρά στο Baden (αν. 1585)

Δαιμονικό ζώο με μορφή χοίρου κατασπαράζει βρέφος υπό
την επίβλεψη/ανοχή γυναίκας/μάγισσας , παραπέμποντας
στην παραδοσιακή σύνδεση μαγείας και παιδοκτονίας:
Συλλογή Wickiana (ανώνυμο 1563)

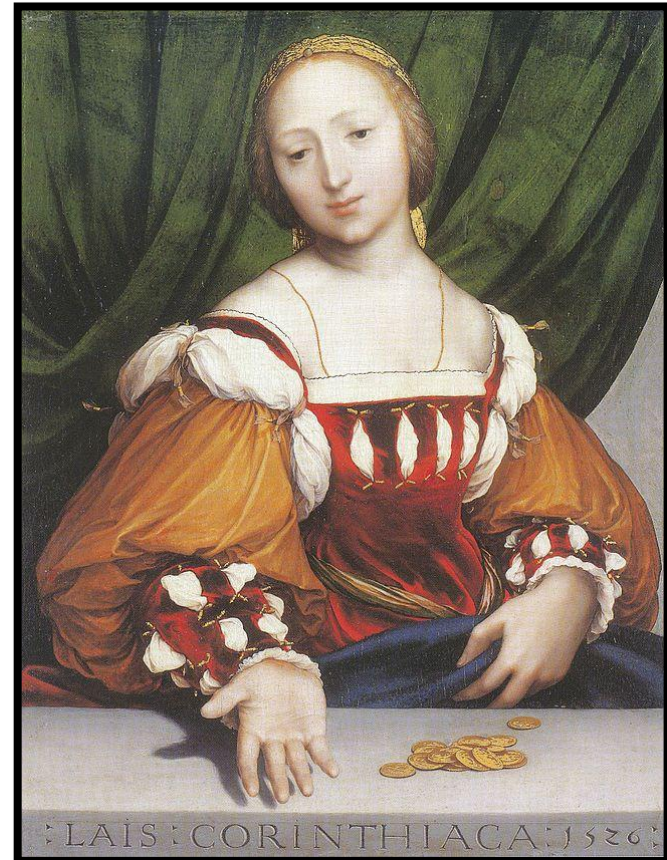

Στερεοτυπικές απεικονίσεις της «άπληστης πόρνης»

Lucas Cranach, Η εταίρα και ο γέρος (π. 1530)

Hans Holbein, Λαΐς η Κορινθία (1526)

Ο Γανυμήδης ως σύμβολο του ανδρικού ομοερωτισμού

Benvenuto Cellini, Γανυμήδης
(1547)

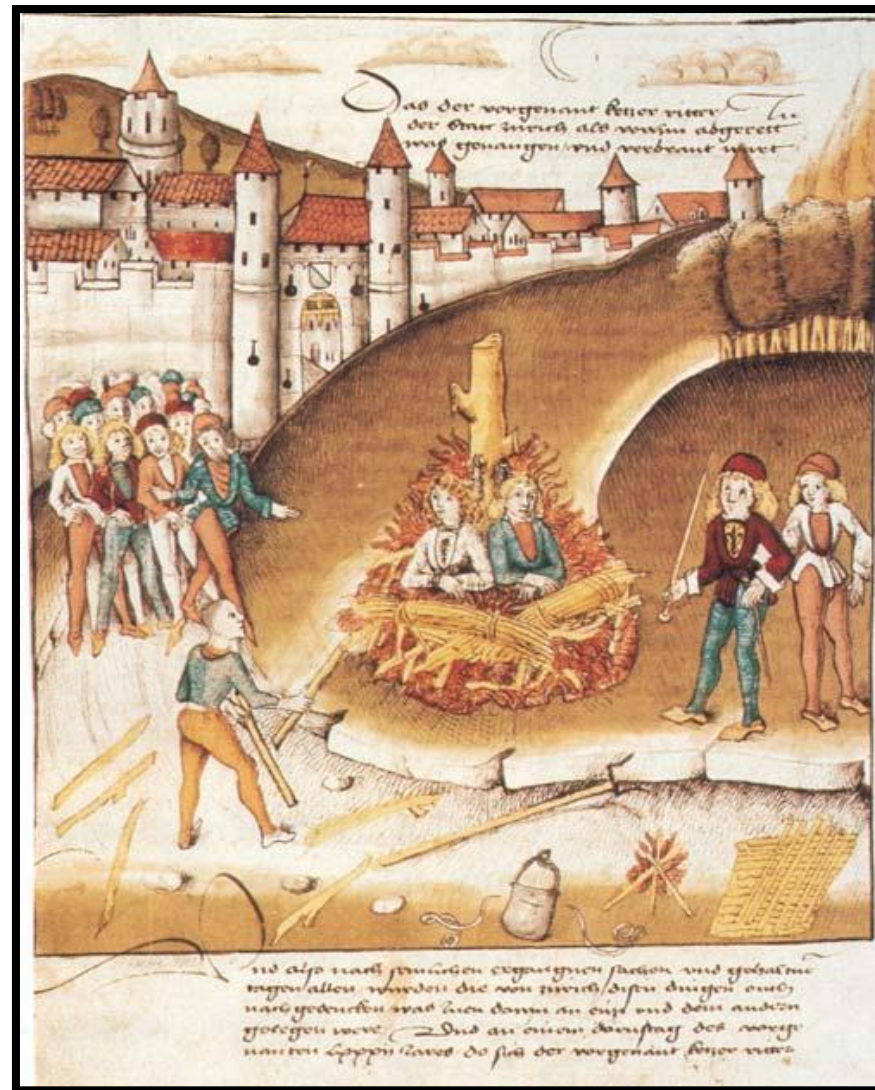
Rubens, Η αρπαγή του Γανυμήδη
(1611)

Ομοερωτικές συνδηλώσεις:
Albrecht Dürer, Το λουτρό των ανδρών (1496)

Θανάτωση στην πυρά για το αμάρτημα της σοδομίας (Ζυρίχη 1482)

Γιατί οι μάγισσες είναι γυναίκες... και οι γυναίκες μάγισσες...

«Ως προς το ερώτημα γιατί το ευάλωτο γυναικείο φύλο συσχετίζεται πιο συχνά με τις πρακτικές της μαγείας από ό,τι το ανδρικό... ο πρώτος λόγος είναι ότι οι γυναίκες είναι πιο εύπιστες και δεδομένου ότι ο βασικός στόχος του διαβόλου είναι να διαβάλει την πίστη καταλαβαίνουμε γιατί προτιμά να προσεγγίζει αυτές... ο δεύτερος λόγος είναι ότι οι γυναίκες από τη φύση τους επηρεάζονται πιο εύκολα, και... ο τρίτος λόγος είναι ότι οι γυναίκες δεν μπορούν να κρατήσουν το στόμα τους κλειστό και τους είναι αδύνατο να μην αποκαλύψουν στις υπόλοιπες γυναίκες όσα οι σατανικές αυτές τέχνες τις καθιστούν σε θέση να γνωρίζουν... Αλλά ο σημαντικότερος λόγος είναι ότι οι γυναίκες είναι πιο φιλήδονες από ό,τι οι άνδρες... Και μπορεί εύκολα να διαπιστωθεί ότι υπήρχε ένα ελάττωμα στη δημιουργία της πρώτης γυναίκας, δεδομένου ότι δημιουργήθηκε από ένα περισσευούμενο πλευρό του άνδρα... και λόγω αυτής της ατέλειας η γυναίκα είναι ατελής ον... Και αυτό φαίνεται και από την ίδια την ετοιμολογία της λέξης 'γυναίκα' [*femina*] η οποία προέρχεται από τις λέξεις *fe* [πίστη] και *minus* [λίγη], και δείχνει ότι η γυναίκα είναι πιο αδύναμη ως προς τη διατήρηση της πίστης της... Ως συμπέρασμα θα μπορούσαμε να πούμε ότι η μαγεία προέρχεται από την ανυπέρβλητη γυναικεία σαρκική επιθυμία...».

Heinrich Kramer, *Malleus Maleficarum* (1487).

Η μαγεία στη λογοτεχνία

«Ερώτηση: Με ποιον τρόπο γνώρισες τον Διάβολο, και πότε ήταν η πρώτη φορά που τον είδες και πώς ήξερες ότι ήταν ο Διάβολος;

Απάντηση: Η πρώτη φορά που ο Διάβολος με προσέγγισε ήταν όταν καταριόμουν, έβριζα και βλασφημούσα...

Ερώτηση: Με τι μορφή ήρθε ο Διάβολος σε εσένα;

Απάντηση: Πάντα με τη μορφή σκύλου, και ήταν δίχρωμος, άλλοτε μαύρος και κάποιες φορές άσπρος...

Ερώτηση: Από ποιο σημείο του σώματός σου ρουφούσε ο Διάβολος το αίμα σου...;

Απάντηση: Το μέρος από το οποίο ο Διάβολος ρουφούσε το αίμα μου ήταν λίγο πιο κάτω από τον πρωκτό...

Ερώτηση: Και για ποιο λόγο ο Διάβολος ερχόταν άλλοτε μιλώντας και άλλοτε γαυγίζοντας;

Απάντηση: Είχε ως εξής: όταν ο Διάβολος μου μιλούσε ήταν έτοιμος να κάνει για εμένα ό,τι του ζητούσα. Όταν ερχόταν γαυγίζοντας σε εμένα σήμαινε ότι είχε εκπληρώσει τη διαβολική πράξη που του είχα ζητήσει για χάρη μου...»

Henry Goodcole, *The Wonderful Discovery of Elizabeth Sawyer, a Witch* (1621), σ. 1-4.

Το συμβόλαιο των μαγισσών με τον διάβολο στα δαιμονολογικά εγχειρίδια

«Σχετικά με το συμβόλαιο των μαγισσών με τον διάβολο: το συμβόλαιο μεταξύ της μάγισσας και του διαβόλου μπορεί να έχει είτε προφορική είτε γραπτή μορφή... Πρώτο, αρνούνται [οι μάγισσες] τη Χριστιανική Πίστη και ανακαλούν την πίστη τους προς το Θεό. Αποκηρύσσουν την προστασία της ευλογημένης Παρθένου Μαρίας, ξεστομίζοντας αισχρές βρισιές εναντίον της και αποκαλώντας την πόρνη κτλ... Δεύτερο, αυτός [ο διάβολος] τις βαπτίζει σε μια νέα χλευαστική βάπτιση. Τρίτο, απαρνούνται το παλιό τους όνομα και αποκτούν καινούργιο... Τέταρτο, τις κάνει [ο διάβολος] να απαρνηθούν τους νονούς και τις νονές τους... Πέμπτο, δίνουν στον διάβολο ένα κομμάτι ύφασμα από το ρούχο τους... Έκτο, ορκίζονται πίστη στο διάβολο μέσα σε έναν κύκλο χαραγμένο στο χώμα... Έβδομο, προσεύχονται στον διάβολο να τις ξεγράψει από το βιβλίο της ζωής και να τις εγγράψει στο βιβλίο του θανάτου... Όγδοο, υπόσχονται να προβαίνουν σε θυσίες για χάρη του... να στραγγαλίζουν ή να πνίγουν ένα παιδί κάθε μήνα ή κάθε δύο εβδομάδες... Ένατο, θα πρέπει κάθε χρόνο να κάνουν κάποιο δώρο στους δαίμονες... Δέκατο, αυτός [ο Διάβολος] αφήνει το σημάδι του σε κάποιο σημείο του σώματός τους... παίρνουν πολλούς όρκους... όπως ότι θα βεβηλώνουν και θα καταστρέφουν τα λείψανα και τις εικόνες των αγίων, θα αποστρέφονται το σύμβολο του σταυρού, το αγιασμένο νερό...».

Francesco Maria Guazzo, *Compedium Maleficarum* (1608).

Οι χοροί των Σαββάτων...

«... στα Σάββατα αισχρές χορευτικές κινήσεις λαμβάνουν χώρα, σε αυτές τις άθλιες συναντήσεις, και αυτές οι αισχρές επιθυμίες, που ο διάβολος εμφυσά στις καρδιές αμέτρητων παρθένων που είναι παρούσες: μπροστά στις οποίες ο διάβολος και αμέτρητες μάγισσες απροκάλυπτα επιτελούν τα δαιμονικά τους ζευγαρώματα... Αυτά κάθε άλλο παρά παιχνίδια και χοροί είναι, αυτά είναι πράξεις αιμομιξίας και άλλα ειδεχθή αμαρτήματα...».

Pierre de Lancre, *Tableau de l'inconstance de mauvais anges et démons* (1612) [Brian Levack (επιμ.), *The Witchcraft Sourcebook*, Routledge, Νέα Υόρκη-Λονδίνο, 2005, σ. 106].

Η μαγεία ενώπιον του νόμου

«Ιεροεξεταστής: Το γνώριζες ότι η συγκεκριμένη Christina ασκούσε μαγεία για να ελέγχει τους εραστές της;

Μάρτυρας: ... ένα χρόνο πριν, περίπου ένα μήνα πριν την αφήσω, βρήκα ένα κομμάτι σπάγκο μέσα σε έναν μικρό φάκελο κοντά στο κρεβάτι, του οποίου το χρώμα δε θυμάμαι. Δεν ήταν από μετάξι αλλά από κάποιο νήμα... και είχε πολλούς κόμπους με καρφίτσες... Και όταν τη ρώτησα τι σκόπευε να κάνει με αυτόν τον σπάγκο, απάντησε ότι το έφτιαξε για να δει τι θα γίνει και ότι δεν έκανε κάτι κακό χρησιμοποιώντας το. Τότε το έριξα στη φωτιά και την άφησα, πολύ θυμωμένος...».

Από τη δίκη της Ιερής Εξέτασης στη Βενετία εναντίον της Christina Collari για μαγεία και σεξουαλική σχέση με Εβραίο (Δεκέμβρης 1625). Εδώ μάρτυρας είναι ένας πρώην εραστής της. [Monica Chojnacka-Merry Wiesner-Hanks (επιμ.), *Ages of Women, Ages of Men: Sources in European Social History, 1400-1750*, Longman, Λονδίνο 2002, σ. 212-213.]

Ενδυματολογική οριοθέτηση της ηθικής

«οι πόρνες σε αυτή την πόλη στολισμένες και ντυμένες με τόση πολυτέλεια θυμίζουν ευγενείς γυναίκες, έτσι ώστε τόσο οι ξένοι που έρχονται στην πόλη μας όσο και οι ντόπιοι να αδυνατούν να διακρίνουν τις ενάρετες από τις ανήθικες γυναίκες... Οι πόρνες που ζούν σε αυτή την πόλη δεν θα επιτρέπεται στο εξής να φοράν χρυσό, ασήμι ή μετάξι... δεν θα επιτρέπεται να φοράν αλυσίδες, δακτυλίδια, με ή χωρίς πετράδια, και σκουλαρίκια όπως επίσης και κοσμήματα κάθε είδους, γνήσια ή ψεύτικα, είτε σε εσωτερικούς είτε σε εξωτερικούς χώρους, είτε μέσα είτε έξω από τα όρια της πόλης».

Διάταγμα της Βενετικής Συγκλήτου (1562).

Χωρική οριοθέτηση της ηθικής

«Οι πόρνες δεν πρέπει να συναναστρέφονται με τις τίμιες γυναίκες... για αυτόν τον λόγο, αυτές οι γυναίκες θα πρέπει να απομονωθούν και να απομακρυνθούν από τα ευυπόληπτα σημεία της πόλης... είναι πολύ κακό να αφήνουμε τις αναιδείς και ηδυπαθείς γυναίκες να ζουν και να συναναστρέφονται ελεύθερα και αδίστακτα ανάμεσα στους έντιμους ανθρώπους, στους δρόμους των πολιτών (*cittadini*)· ποιος θα μπορούσε να αμφιβάλλει ότι σταδιακά όλοι οι νέοι θα μολύνονταν και θα διαφθείρονταν; ... Δίνοντας τους τόση ελευθερία είναι σαν να αφήνουμε τα σκυλιά του διαβόλου να τρυπώσουν στις ψυχές μας· και πόσες τίμιες κυρίες και αγνά κορίτσια δε θα υποφέρουν από τη γειννίαση, από το να βλέπουν και να ακούν τις ασταμάτητες χυδαιότητές τους και θα διακινδύνευαν να μολυνθούν από αυτά τα κακά παραδείγματα... οι ιθύνοντες θα πρέπει να φροντίσουν να καθαρίσουν την πόλη από αυτές τις άσεμνες γυναίκες».

Giuseppe Passi, *I donneschi difetti*, Βενετία 1605, σ. 184-5.

Διασχίζοντας τα έμφυλα όρια: γυναικεία παρενδυσία

«Το Δικαστήριο έκρινε και απεφάνθη ότι η Magdalen Gawyn, μια νεαρή γυναίκα είκοσι-ενός ετών, επειδή, σε εναντίωση προς τη γυναικεία τιμιότητα, εμφανίστηκε ντυμένη με ανδρικά ρούχα και βγήκε έτσι έξω στους δρόμους αυτής της πόλης, μεταμφιεσμένη με αυτόν τον τρόπο, θα παραμείνει αύριο από τις οκτώ προ μεσημβρίας έως τις έντεκα στον κλοιό [όργανο βασανιστηρίων] του Cheapside, με τα μαλλιά της λυτά να πέφτουν στους ώμους της και ντυμένη όπως είναι τώρα. Και ύστερα θα εγκλειστεί στο Bridewell».

Repertories of the London Court of Aldermen (19 Απριλίου 1575) [Lena Cowen Orlin (επιμ.), *The Renaissance: A Sourcebook*, Palgrave Macmillan, Νέα Υόρκη 2009, σ. 82.]

Η σεξουαλική συμπεριφορά έρχεται στο επίκεντρο της κοσμικής και θρησκευτικής δικαιοσύνης την εποχή των θρησκευτικών Μεταρρυθμίσεων

«... κατά τα τελευταία περίπου πέντε χρόνια ο προαναφερθείς [Benvenuto] Cellini συντηρούσε ως αγόρι του τον Fernando di Giovanni da Montepulciano, έναν νεαρό που χρησιμοποιούσε πρωτίστως σεξουαλικά, εντρυφώντας στην ποταπή φαυλότητα της σοδομίας, κρατώντας τον στο κρεβάτι σαν να ήταν σύζυγος του... συνεπώς και σε συμφωνία με το νόμο αυτό το δικαστήριο καταδικάζει τον προαναφερθέντα Benvenuto να πληρώσει πρόστιμο 50 χρυσά σκούδα... και να υπηρετήσει για τέσσερα χρόνια στη φυλακή που είναι γνωστή ως *Stinche*... και να του στερηθούν ισοβίως τα πολιτικά του δικαιώματα...».

Καταδικαστική απόφαση εναντίον του Benvenuto Cellini από το φλωρεντινό δικαστήριο Otto di Guardia (27 Φεβρουαρίου 1557). [Margaret Gallucci, *Benvenuto Cellini: Sexuality, Masculinity, and Artistic Identity in Renaissance Italy*, Palgrave Macmillan, Νέα Υόρκη 2003, σ. 153-154].

Ιδιαίτερα αυστηρή υπήρξε η επιτήρηση κοινωνικά ευάλωτων ομάδων όπως οι υπηρέτριες

«Η Marina de Cedeira, ανύπανδρη, καταγόμενη από την Cedeira, δεκαοκτώ χρονών, όταν ήταν ένα βράδυ σε ένα σπίτι στην προαναφερθείσα πόλη με άλλους υπηρέτες και συζητούσαν για τους άνδρες και τις γυναίκες, η προαναφερθείσα Marina de Cedeira είπε ότι δεν είναι αμαρτία για έναν ανύπανδρο άνδρα να έχει σαρκική επαφή με μια ανύπανδρη γυναίκα... αφού μπορούν να παντρευτούν... ισχυρίστηκε ότι το είπε επειδή ήταν ένα απλό και αδαές κορίτσι, χωρίς να γνωρίζει τι έλεγε. [Καταδικάστηκε] να φορέσει το ένδυμα της μετάνοιας... και να εξοριστεί από αυτή την πόλη και την περιοχή της Cedeira δύο λεύγες μακριά για τρία χρόνια. Δεν την τιμώρησαν πιο αυστηρά καθώς ήταν ένα απλό κορίτσι χαμηλής νοημοσύνης».

Από τα αρχεία της ισπανικής ιερής εξέτασης (1587) [Monica Chojnacka-Merry Wiesner-Hanks (επιμ.), *Ages of Women, Ages of Men: Sources in European Social History, 1400-1750*, Longman, Λονδίνο 2002, σ. 232-233].

Οι περιορισμοί στις συναναστροφές μεταξύ διαφορετικών θρησκειών θα αυξηθούν από τον 15ο αιώνα και κυρίως κατά την περίοδο των θρησκευτικών Μεταρρυθμίσεων

«Όποιος Χριστιανός έρθει σε σαρκική ένωση με Μαυριτανή ή με οποιαδήποτε άλλη άπιστη γυναίκα, και όποια Χριστιανή με Μαυριτανό ή με Εβραίο, ή με όποιον άλλον άπιστο, θα πεθάνει για αυτό· και αυτό εάν μια τέτοια ένωση πραγματοποιηθεί εκούσια και εν γνώσει τους... όποιος διαπράξει αυτό το αμάρτημα εν αγνοία του, χωρίς να το γνωρίζει, χωρίς να υπάρχει εύλογος λόγος να γνωρίζει ότι το άλλο άτομο προέρχεται από διαφορετική θρησκεία, δεν αξίζει τιμωρία για αυτό...».

Από τις διατάξεις του Μανουήλ Α΄ της Πορτογαλίας (1495-1521) [Monica Chojnacka-Merry Wiesner-Hanks (επιμ.), *Ages of Women, Ages of Men: Sources in European Social History, 1400-1750*, Longman, Λονδίνο 2002, σ. 185].

Προτεινόμενη Βιβλιογραφία

- Diane Purkiss, *The Witch in History: Early Modern and Twentieth-Century Representations*, Routledge, Λονδίνο 1996.
- Alison Rowlands (επιμ.), *Witchcraft and Masculinities in Early Modern Europe*, Palgrave Macmillan, Basingstoke 2009.
- Lyndal Roper, *Oedipus and the Devil: Witchcraft, Sexuality and Religion in Early Modern Europe*, Routledge, Λονδίνο 1994.
- Joanne Ferraro, *Nefarious Crimes, Contested Justice: Illicit Sex and Infanticide in the Republic of Venice, 1557-1789*, Johns Hopkins University Press, Βαλτιμόρη 2008.
- Sherrill Cohen, *The Evolution of Women's Asylums since 1500: from Refuges for Ex-prostitutes to Shelters for Battered Women*, Oxford University Press, Οξφόρδη 1992.
- Michael Rocke, *Forbidden Friendships: Homosexuality and Male Culture in Renaissance Florence*, Oxford University Press, Νέα Υόρκη 1998.

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση, Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνες/Φωτογραφίες

Τα εν λόγω έργα αποτελούν Κοινό Κτήμα (public domain) και έχουν ανακτηθεί από το project Wikimedia Commons http://commons.wikimedia.org/wiki/Main_Page